

136

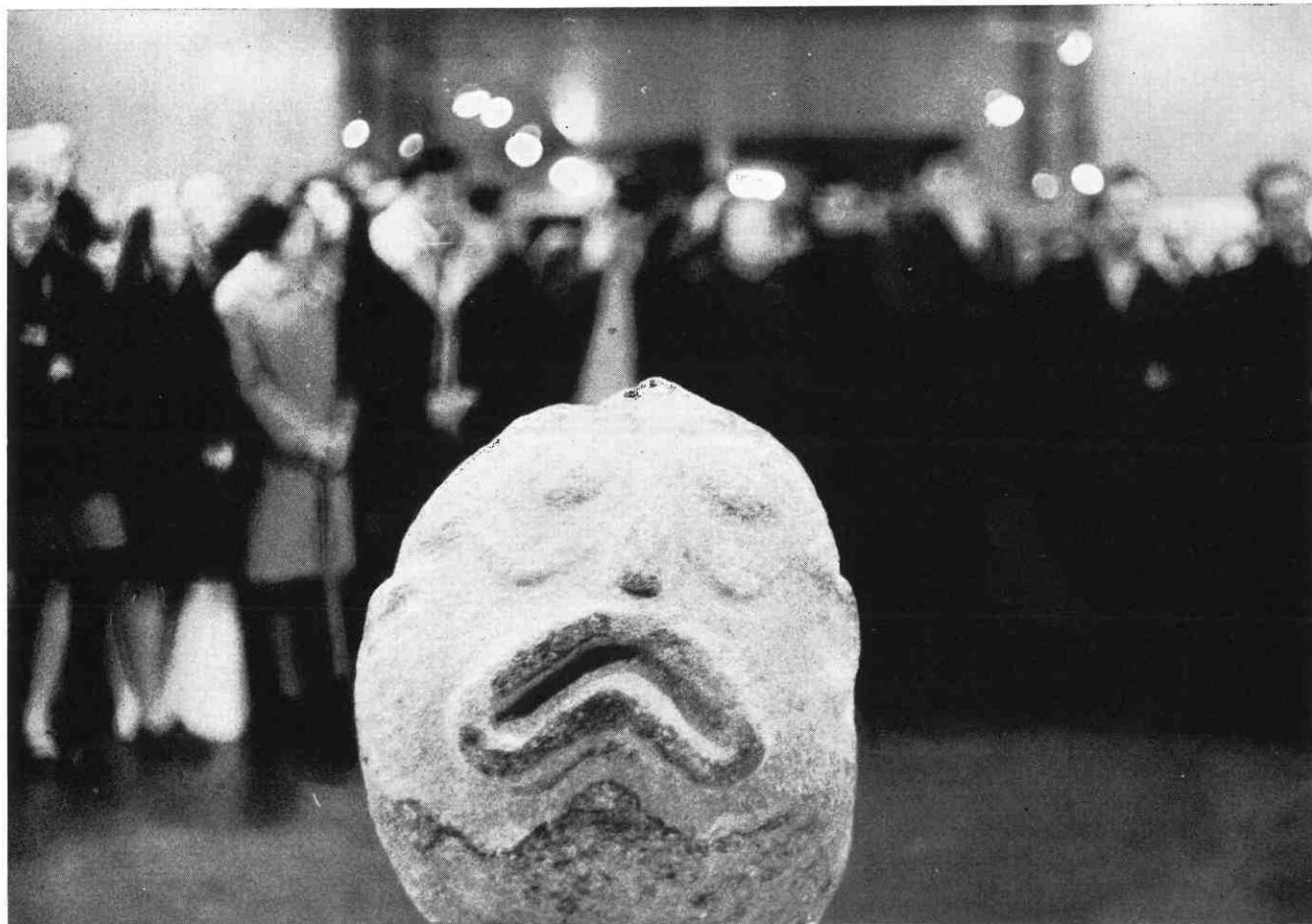
lepenski vir

galerija studentskog centra
zagreb
ožujak, 1968.

ivo babiĆ

Ova iz Beograda prenesena, čisto i efektno koncipirana izložba pružila je javnosti priliku da se upozna sa izvanrednim otkrićem iz Đerdapa; pregledni panoi i fotografije, probrani izložci i kratke legende omogućili su da se cjelovitije doživi i pojmi ta novootkrivena kultura.

Zahvaljujući tom otkriću mijenja se pojam o prethistorijskim kulturama, o njihovu redoslijedu — i uopće o prethistoriji kod nas i ne samo kod nas. Ispod neolitskih nalaza, u zaklonjenoj uvali uz Dunav na lokalitetu Lepenski vir pronađeni su ostaci superponiranih naselja, kompletan inventar dosad nepoznate kulture koja zbunjuje svojom izuzetnošću, postavlja niz pitanja, navodi nas na razmišljanje o tisućljećima prethistorije, jer, uobičajeno je da se s tek nekoliko kategorijalnih određenja ocrtaju čitava razdoblja »anonimnog« prethistorijskog »vegetiranjak«.

Tri se faze razlikuju na tom lokalitetu: prve dvije, starije, pripadaju novootkrivenoj kulturi, a gornja, najmlađa, pripada neolitskoj — starčevačkoj kulturi. Daljnja ispitivanja odnosa među pojedinim fazama, napose odnosa druge i treće faze, mogla bi dijelom riješiti genetski i kronološki problem otkrivene kulture. Tome će pridonijeti i ostala istraživanja koja predstoje. Zasad se starost najdonjeg sloja procjenjuje i do 7000 godina. Ali valja istaknuti da preciznije paralele s ostalim prethistorijskim kulturama još nisu povučene.

Pada u oči, prije svega, jedan paradoks: dok starčevačka kultura — najstarija neolitska kultura u centralnobalkanskom prostoru — obilježena karakterističnom keramikom, kao oblike stanovanja poznaje jedino elipsoidne jame i zemunice, u starijim fazama Lepenskog vira pronađeni su pravilni temelji trapezoidnih oblika niza kuća s ognjištima i podovima od čvrsto skrućene mase. Tlocrtni oblici kuća podvrgavaju se prirodnoj zadanosti terena ponavljajući, zapravo, oblik platoa u riječnoj uvali.

Mnoštvo osteoloških nalaza (koji potvrđuju da je ribolov bio pretežno zanimanje drevnih stanovnika), skulpture uz posebno ukrašena ognjišta, kameni i koštani artefakti — čitav materijalni inventar pronađene kulture potiče na rekonstrukciju struktura života u naselju. — Simboličnost značenja pojedinih elemenata vrlo je vjerojatna; tako, ponavljanje tačno određenih razmjera u tlocrtima kuća, šare i zarezi u kamenju u kojima se daju naslutiti sklopovi znakova ili stiliziranih prikaza. Mnogobrojne skulpture — po svemu sudeći kultnog značenja — daju posebno obilježje kulturi Lepenskog vira; one su sasvim osebujnih, dosad nepoznatih oblika. Razlikuju se međusobno po načinu oblikovanja, tačnije, po stupnju stilizacije, što ukazuje na širinu vremenskog raspona u razvoju kulture. Njihov broj, vrsnost i napose monumentalnost začuđuju

s obzirom na to da je riječ o pretočenoj simbolici društvenih i duhovnih odnosa »primitivne« prethistorijske kulture.

Skulpture — to su krupni, ovoidalni riječni obluci koje je voda oblikovala a ruka doradila, naznačujući najčešće tek ono što je priroda već gotovo pretpostavila; obluci predstavljaju glave sa shematski naznačenim očima, nosovima, ustima, ali ćemo na jednom primjerku naći oblikovano i čitavo tijelo. Oči su redovno izbuljene, uprte prema gore, usta, koja frapantno podsjećaju na riblja, razvučena u grimasu čuđenja ili straha (eto zavodljive prilike da se njihov izraz jednostavno poveže s neizvjesnošću života tih davnih lovaca-sabirača!). Neke su samo započete, povjerene govoru kamene mase; gdje se opet ne razabire jesu li to ljudska obličja ili ribe ili pak nerazlučeni multievokativni oblici, još ni ljudi ni životinje — arhetipovi, sjene koje izranjaju iz podsvijesti. Te nam skulpture stižu iz vremena kad se još razumio nemušti govor prirode. Mogu nam biti bliske i daleke, kao što smo u vlastitoj podsvijesti bliski sami sebi i opet daleki; prethistorija je naša prošlost u sadašnjosti; zato s ovim skulpturama saobraćamo kao što su Gilgameš i Odisiej razgovarali s mrtvima.

suvremena slovenska umjetnost

muzej savremene umetnosti
beograd
20. 3/20. 4. 1968.

ješa denegri

Pripremajući izložbu suvremene slovenske umjetnosti, stručna ekipa ljubljanske Moderne galerije mogla je birati između dvije koncepcije: ili se odlučiti za rekapitulaciju gibanja u poslijeratnom razdoblju, što bi izložbi dalo karakter historijske klasifikacije materijala, ili za snimak aktualne situacije, što bi izložbi dalo karakter momentane dijagnoze tekućih događaja. Mislim da je opredjeljenje za drugu odluku bilo u ovom trenutku potpuno opravdano iz više razloga. Naime, glavna zbivanja u poslijeratnoj slovenskoj umjetnosti bila su relativno često i dobro prezentirana u Beogradu, pa bi stoga eventualna retrospektiva samo potvrdila ili ponovila neka već postojeća gledišta. Nasuprot tome, presjek kroz živu produkciju u toku posljednjih godina mogao je ne samo upotpuniti dosadašnju sliku cjeline, već ujedno i odgovoriti na pitanje: kako se i u kojim oblicima suvremena slovenska umjetnost uključuje u vrlo dinamičnu opću likovnu situaciju posljednje godine 1960.

Može se odmah napomenuti da se refleksi dominantnih plastičkih jezika u općoj internacionalnoj panorami u toku posljednjeg decenija (u alternativama od različitih